

УДК 801.81(477(075))

**КАРПАТСЬКИЙ ЦИКЛ НАРОДНИХ ПІСЕНЬ
(спільних українцям, словакам, чехам і полякам)****Філарет КОЛЕССА**

Над горішнім Попрадом і Дунайцем сходяться етнографічні межі трьох словянських народів: словаків, поляків і найдалше на захід висуненої вітки українського народу – лемків. Лемки розселені на довгій полосі від горішнього Сяну й Ціроки аж поза горішній Попрад по обох боках карпатського хребта клином вриваються межі польську й словацьку людність підсуваючись аж у долину горішнього Дунайця (Шляхтова) а на південному Підкарпатті аж у Спиш. Вже само положення Лемківщини дуже пособляло обміні культурних впливів; та на се склалися ще й інші обставини. Бадьорі й рухливі Лемки, не можучи вижитися із своєї каменистої гірської землі, за австрійських часів кожного літа виправлялися цілими громадами в угорські рівнини аж под Тису і Дунай за заробітком при жнивах і сінокосах; тут стрічалися з словаками, такими ж сезонними робітниками, і мали добру нагоду переймати їх пісні, які опісля ставалися модними по лемківських селах. Коли ще не було залізниць, лемки підводами їздили до Тернополя, Бучача, Дрогобича, Кракова, навіть до Будапешту й Дебрецина за збіжем чи сіллям торгуючи при тім вовною й бриндзею. Та на особливу увагу в тому звязку заслугою оживлена торгівля худобою, за якою лемки виправлялися карпатськими верхами й полонинами далеко на схід аж на Буковину¹.

Підкормивши літом закуплені стада в своїх горах, гнали їх лемки в осені на продаж на захід – до Кракова, на Моравію, навіть до Відня. Сю торговлю худобою й перегонювання стад карпатськими верхами можна вважати за відгомін давніх пастуших мандрівок українських гірняків, що тим самим гірським шляхом переходили із своїми стадами, займаючи невикористані до того часу під господарським оглядом полонини й узгір'я².

Сильна струя культурних впливів, що доходила сею дорогою із східних Карпат, Покуття й Румунії до лемків, а за їх посередництвом до словаків, мораван і польських гірняків у Татрах та на Шлеську, від давен давна перемішувалася тут із місцевими й західними елементами; таким способом витворилася – як каже проф. І. Бистронь – *пастуша культура*, матеріальна і суспільна, спільна гірнякам і підгір'янам румунським, українським, польським, словацьким і моравським. Пестра картина етнографічних типів, що стрічаються, а подекуди й переплітаються з собою вповдовж західних Карпатів, доповнюється ще й мадярським сусідством та німецькими колоніями (на Спішу). Перехрещування культурних впливів особливо в народній поезії й музиці було пригожим ґрунтом до витворення великого круга

¹ По словам Я. Головацького (Народ. пѣсни галицкой и угорской Руси. Москва 1878, I, с. 740–2) – знали ті торговці свій окремий гірський шлях, на якому вмiли уникати угорської та австрійської пограничної сторожі (Gränzüäger).

Про сю торговлю говорить також І. Гомик в розвідці “Лемківські вечірки”. Матеріали до етнології й антропології, XXI–XXII, 304.

² На значіння сих мандрівок для обміни культурних впливів звертає увагу проф. І. С. Бистронь: Polska pieśń ludowa. Bibl. Narodowa ч. 26 I, с. 36, 88–9.

пісень, спільного цілій групі згаданих словянських народів, який І. Бистронь влучно назвав “карпатським циклом”; обіймає він довгий пояс по обох боках карпатського хребта: Лемківщину, Словаччину, Підгаля, Шлеськ та східню Моравію. Як із центральних областей – української, польської, чеської – припливали пісенні мотиви до того спільного резервуару, так також і звідси розходилися мандрівні теми, особливо на схід і північ.

Вихідною точкою наших помічень вибираємо лемківський пісенний репертуар, тому що на лемківській території найкраще виявляється *обміна культурних впливів межи східньою й західньою Словянщиною*; і що тут можемо опертися на власних збірниках пісень із північного й південного узбіччя Карпат:

1. Ф. Колесса: Народні пісні з галицької Лемківщини, тексти й мелодії. Етнографічний Збірник, вид. Н. Т. Шевченка т. 39–40 Львів 1929.

2. Ф. Колесса: Народні пісні з південного Підкарпаття – тексти й мелодії. Науковий Збірник “Просвіти” в Ужгороді, 1923.

До порівняння втягаємо також давніші збірники, в яких містяться тексти лемківських пісень, а саме:

Я. Головацький, Нар. пѣс. галиц. и угорс. Руси, 1878, I, II, III/1, 2.

Г. А. Де-Воллан, Угро-русскія народ. пѣсни. Записки Русс. Геогр. Общества по отдѣленію этнографіи, XIII, в. 1, 1885.

Мих. Врабель, Русскій Соловей, собраніе народ. пѣсней на разныхъ угро-русскихъ нарѣчіяхъ. Ужгородъ 1890.

М. Врабель, Угро-русскі народны спѣванки. Будапешт 1901.

Н. Верхратський, Знадоби до пізнання угро-руських говорів. Записки Н. Т. Шевченка т. 44, 1901.

В. Гнатюк: Етнографічні матеріали з угорської Руси, III. Етногр. Збірник, вид. Н. Т. Шевченка т. 9, 1900.

І. Панькевич: Великодні ігри й пісні Закарпаття. Матеріяли до етнології й антропології, вид. Н. Т. Шевченка у Львові 1929, т. XXI–XXII.

Порівняння лемківських пісень із найважливішими збірниками пісень записаних в інших сторонах української етнографічної території з одної сторони та з піснями західніх словянських сусідів з другої³ приводить до ось яких висновків:

1. У Лемків по обох боках Карпат задержалися ще й досі значні останки українських *обрядових пісень*, старинних колядок, гаївок, обжинкових, і особливо весільних пісень із своїми типовими формами вірша й мелодії; між лемківськими

³ Отсе повні заголовки видань, та тільки тих, на які (крім поданих угорі) найчастіше будемо покликуватися, наводячи тільки назвище автора:

а) Українські пісні: Чубинскій П. “Труды этногр.-статистич. експедици въ западно-русс. край, споряженной Русс. Географ. Обществомъ”, Юго-зап. Отд. т. V, Петербург 1874.

б) Польські пісні: Kolberg Oskar “Lud, jego zwyczajе, sposób życia, mowa, podania, przysłowia, obrzędy, гуся, zabawy, pieśni, muzyka, tańce”. I–IV Warszawa 1857–1867; V–XXII Kraków (від 1871). Roger Jul. Dr “Pieśni ludu polskiego w Górnym Szląsku, z muzyką”. Wrocław 1880.

Zejszner Ludw. “Pieśni ludu Podhalan czyli górali tatrowych polskich”. Warszawa 1845.

в) Словацькі пісні: Horák Jiří prof. “Výbor slovenskej poezie ľudovej”. I–II, Turč. Sv. Martin 1923, 1928.

Horák Jiří – Tomek Ferd. “Slovenské písně z Uherskobrodská” Olomouc 1925. – Geryk Ján a L’udevít: Slovenské ľudové piesne z Púchovskej doliny. I–II, 1922, 1926. – Mišík Štefan “Piesne zo Spiša”, Turč. Sv. Martin 1898. “Slovenské spevy” – vyd. priatelja slovenských spevov I–II, Turč. Sv. Martin 1880–90.

г) Чесько-моравські пісні: Bartoš Frant. – Janáček Leoš “Národní písně moravské”. Praha 1901. Nákl. České Akademie.

баладами й романсами подибуємо найбільше таких, що можна їх уважати характерними для українського пісенного репертуару⁴.

Такі загально звісні й улюблені українські пісні знаходимо також в інших групах лемківських пісень: приколискових, любовних, парубоцьких і дівоцьких, жіноцьких і сирітських, жартливих і насмішливих. Усе те показує, що пісенна творчість лемків, у своїх давніших верствах і типових формах тісно звязана з українською народною поезією, виявляє безсумнівну *приналежність до українського матірнього пня*; чужі західньо-словянські впливи виступають головно у новіших верствах пісенних.

2. Крім того лемки по обох сторонах карпатського хребта вспіли витворити свій окремих і то багатий засіб пісень місцевого походження, пісень незвісних в інших сторонах української землі; при тім галицькі лемки перейняли багато пісень від закарпатських, як показують часто подибувані в їхніх піснях малярські слова та географічні назви з південного Підкарпаття. Найбільше пісень місцевого лемківського походження подибуємо серед любовних парубоцьких і дівоцьких та серед жартливих і насмішливих пісень.

3. До третьої категорії зачисляємо пісні спільні лемкам з словаками, поляками та ще й моравськими Чехами: отсе й є *пісні т. зв. карпатського циклу*. Се не значить, наче б тих пісень не співано також поза Карпатами й Татрами на терені згаданих словянських народів: навпаки – до карпатського циклу в ширшому розумінні належить чи мало пісень навіть інтернаціонального, мандрівного характеру, як нпр. балади, перейняті словянами від західноєвропейських народів. Отже назвою карпатського циклу в ширшому розумінні обіймаємо пісні, які без огляду на своє походження й поширення є люблені й співані словянськими племенами, що належать до згаданої карпатської групи. Та крім того є тут великий засіб пісень, які поза сею групою мало де співаються, або й остають зовсім незвісні: вони творять карпатський цикл у вужчому, так сказати б, буквальному розумінні.

Пісні, що являються в трьох або й чотирьох словянських верзях – лемківській, польській, словацькій і моравській – споріднює близько не тільки зміст (споріднення доходить часами до буквальної згідності поодиноких строф), але по найбільшій часті також віршова будова, подекуди навіть і мелодія: усе те вказує на спільне джерело, на один центр, із якого виплила дана пісня.

Нема місця в сьому короткому рефераті входити в складне питання про запозичування та передавання пісенних тем від одного народу до другого; прослідження мандрівки пісенних тем вимагає монографічного трактування кожної пісні з окрема, як се й зроблено в значній часті у працях М. Драгоманова, І. Франка, В. Гнатюка, Созоновича, Жданова, В. Перетца, Ю. Яворського, І. Карловича, І. С. Бистроня, Г. Віндакевичевої, І. Махаля, І. Горака та інших словянських і німецьких вчених, що про них згадаємо на своєму місці. Відкладаючи докладний перегляд (каталог) та

⁴ (Числа пісень подаємо за нашим виданням “Етногр. Збірник” т. 39–40.) Тройзілля (Козак убиває зрадливу любку, що виправивши його по тройзілля сама ладить весілля а іншим) 1. – Свекруха отруйниця невістки і сина. 176 а. – Шлюб брата з сестрою. 495 г. – Дівчина чарами прикликає милого. 536. – Жінка отруйниця. 559 а. – Мандрівка дівчини з зводителем. 597. – Дочка пташкою прилітає до матери. 563 а. – Син проклятий матірню стає явором. 269. – Вдова счарувала парубка. 360 б. – Виразування удовиченка на війну трьома сестрами; кінь післанець. 486. – Голубка і нелюб. 243. – Покритка топить дитину. 292. – Козак зводить заблукану дівчину. 571 б. – Нічліг заблуканого жовніра. 422 а. – Яким за намовою вдови убиває жінку. 331 г.

порівняний розбір пісень карпатського циклу до окремої праці обмежуємося тепер до обговорення кількох примірів, які кинуть світло на обмін культурних впливів межи словянськими народами карпатської групи.

В обсягу *обрядової поезії*, як се вже завважила Г. Віндакевичева (Katalog pieśni polsko-morawskich. Materiały antropologiczno-archeologiczne i etnograficzne. Akad. Umiej, w Krakowie X. 1908, 41), рідше подибується переймання; все ж таки і в сій групі стрічаємо мандрівні теми. Тут належить пісня про *горючу липку*, під якою сидить дівчина; на неї падають іскри, а парубки жалують її та намагаються згасити липку:

Горіла липка і явір,
Сиділа під ним дівчина,
Іскорки на ню падали,
Паробци за ньов плакали. Ет. 3б. 39–40, ч. 579, 619.

Ся пісня, звісна українцям, полякам, словакам і моравським чехам усюди зберігає правильний розмір вірша 5 + 3.

а) Українські варіанти крім вище згаданих заміщені в отсих збірниках:

Гнатюк: Етн. 3б. IX, 77, ч. 132 (Спіш).

Колесса: Н. п. з Підкарп. 21, ч. 4 (розмір 6 + 3).

Гнатюк: Гаївки. Матеріяли до укр. етнології й антропології, XII, 96, ч. 27.

б) Польські вар:

Gorzała lipka, gorzała,
Dziewczyna pod nią leżała,
Iskierki na nią padały,
Bez kosiulkę je parzały.

Kolberg: Lud II, ч. 148; III, ч. 47, 63; X, ч. 129; XI, ч. 10, 19. – Roger: ч. 160.

в) Чеські вар:

Hořela, lípa, hořela,
Panenka pod ňú seděla,
Jiskerky na nu padaly,
Mládenci o nu plakaly.

Sušil: ч. 792.

г) Словацькі вар:

Horela lipa, horela,
Pod ňou panenka sedela,
Keď na ňu iskry padaly,
Všetci mládenci plakaly.

Slov. sp. I, ч. 48. – Mišík: ч. 124. – Horák: Výbor II, ч. 60.

Із тої повної згідности усіх словянських верзій виходить ясно, що варіанти, в яких віршова форма відступає від основної схеми 5 + 3 – очевидно попсовані.

Польський люд співає сю пісню між весільними і проф. Горак уважає її словацьку верзію за весільну пісню; та у Лемків вона не має звязку з весільним обрядом, а мусіла належати колись до гаївок, як на се вказує її зміст, віршова форма

і паралелі межі гаївками із східньої Галичини – також у розмірі 5 + 3.

В лемківській, польській і моравській верзії звісна також весільна пісня:

Ой хмелю, хмелю, пахняче зелє,
 Не є то предся (– брез тя?) жадне веселе.
 Но же, хмелю, но, небоже,
 Но не мало, но не дуже,
 Но же, хмелю, но! Е. З. 39–40, ч. 573.

Типічна схема: 2 (5 + 5)

[2 (4 + 4) + 5] refr.

Се старинна пісня польсько-шляхетського походження, як завважує І. Бистронь (Pols, pieśń ludowa 50). Скомплікована будова строфи вказує на літературний вплив. Про поширення сеї пісні між польським людом засвідчує величезне число варіантів:

Kolberg, Lud. XVI ч. 113, 173, 295; II ч. 30, 69, 106; III ч. 42, 106; VI ч. 35, 103; IX ч. 50, 70, 95; X ч. 24, 145, 147; XI ч. 32; XII ч. 160. – Waclaw z Oleska, Pieśni ludu galicyjskiego 1833, 41.

Замітна річ, що лемківська верзія змістом і формою строфи точно покривається з польською:

Oj chmielu, chmielu, ty bujne ziele,
 Nie będzie przecię żadne wesele.
 Oj chmielu, oj niebożę,
 To na dół, to ku górze,
 Chmielu niebożę. Bystroń, Pols. p. 1. 49.

Моравська верзія, хоч задержала вірно форму вірша, 5 + 5, втратила вже характерний рефрен (Sušil ч. 391).

До спільних цілій груп належать також інші весільні пісні, нпр.:
 Е. З. 39–40, ч. 199 б:

Там за нашом хижом купа сена,
 Вчера била дівка (2), неса жена.

Ритм. схема: 6 + 4, 6 + 6 + 4.

Ся пісня звісна в верзіях польській, моравській і словацькій, що дуже близько сходяться віршовою будовою:

Kolberg, Lud X, ч. 139:

To z nią do przeniczki, to z nią do żyta,
 Wczoraj była panna, wczoraj urodliwa, a dziś kobieta.

Sušil ч. 626 вар. 3.:

...A ta jaluvečka chlebem krmena,
 Včera byla panna, a dnes je žena.

Е. З. 39–40, ч. 525 а. (Лемківська весільна п.):

Закукала зазулечка зо скали,
 Ой плакали чорни очка, плакали.
 Не била то зазулечка, бив то птах,
 Кед ня, мила, нерада маш, зостан так.

Ритм. схема: 4 (4 + 4 + 3).

Моравська верзія (Sušil ч. 555):

Vyletěla holuběnka ze skály,
 Probudila modré oči ze spaní.

To nebyla holuběnka, to byl pták,
 Dyž mě nechceš, má paneko, nechej tak.

Словацька версія (Slov. sp. I, ч. 473):

Vyletela kukulienka zo skaly,
 keby sme to švárne dievča dostali!
 Nebola to kukulienka, lež bol vták.
 [: Ked' ma nechceš milovati,
 ani so mnou tancovati,
 nechaj tak! :]

В словацькій версії виступає тільки незначне відхилення від основної ритмічної схеми в останньому рядку: 3 (4 + 4 + 3), 2 (4 + 4) + 3.

З *духовних пісень легендарного змісту* до спільних цілій слов'янській групі належить пісня про *грішницю перед Христом*, звісна українцям, білоросам, полякам, чехам і лужицьким сербам – усюди в віршовім розмірі 4 + 4.

Повнотою й суцільністю визначаються особливо лемківські варіанти (Етн. Зб. 39–40, ч. 587. – Головацький I 235 ч. 68, III/2 522 ч. 2) і варіант з Бойківщини у записі М. Зубрицького (Матеріяли до укр. етнол. й антропол. III 41–42); волинський варіант Костомарова, поміщений у збірці Варенцова “Сборник русс. духовн. стиховъ” 240–241, короткий і очевидно неповний. Проф. Ю. Яворський в студії “Духовный стихъ о грѣшной дѣвѣ и легенда о ненарожденныхъ дѣтяхъ” (Київ 1905) висловлює здогад, що ця пісня повстала на Білорусі, де знайшлося до того часу найбільше число її варіантів (8). Та В. Гнатюк у своїй праці “Пісня про неплідну матір і ненароджені діти” (Записки Н. Т. Шевченка т. 133) оголосив три нові українські варіанти (з Сокальщини і Київщини), а мав під рукою ще кілька інших укр. варіантів, які показують, що ця пісня була широко звісна на всьому просторі українських земель не менше, як і на Білорусі. Тема про грішницю, пізнану Христом, розведена також у гуцульській колядці, що її наводить Гнатюк (217–218).

Усі українські варіанти мають ось яку основу:

1. Христос стрічає дівчину і просить у неї води напитися, та дівчина вимовляється, що вода нечиста.

2. Хр[истос] пізнає в дівчині велику грішницю, що мала сім (9) нешлюбних мужів і погубила стільки ж нехрещених дітей, та посилає її до сповіди.

3. Дівчина вступивши у церков западається в землю (вар. Гнатюка, Костомарова), або при сповіді розсипається в порошок (вар. Головацького і Зубрицького) – та ангели заносять її душу до неба: останнє закінчення тільки в одному лемківському варіанті (Е. З. 39–40 ч. 587) покривається з польською версією:

Так ся твердо сповідала,	Tak sie długo spowiadała,
Аж ся в порошок розсипала.	Że jaz sie w proch ozsywała.
Сами сьвічи засьвітили,	Same zwóny zazwóniły
Сами дзвони задзвонили	I świce sie zaświciły,
И ангели пригравали,	Obrazy sie uklóniły
Душу в небо впроваждали.	Radość wielka sie zrobiła, Do nieba dusza ji poszła.

Kolberg: Lud IV, ч. 267.

Порівн. *ibid.* XII ч. 613. – Bystroń, Polska p. I. 155 (за Кольбергом “Mazowsze” IV 367; – це найповніший польський варіант).

Лемківські варіанти взагалі дуже близько підходять до польських, а одні й другі до чеських, поміщених у збірці Сушіля під ч. 3 (2 вар.) і на ст. 774.

Подібність доходить подекуди до повної згідності строф:

А в неділю по обіді	A w niedzielę po obiedzie
Ходив Пан Бог по Бешкиді.	Chodził Pan Bóg po tym świecie.
...Дівча, дівча, дай той води,	Dziwczę moje, daj my wody,
Той небесной охолоди.	Wszystkim duszom na ochłodę.
	(Dziewczę moje, daj tej wody,
	Umyć ręce, święte nogi.)
...Бо та вода є нечиста,	Gościu, woda nie jest czysta,
В споді пісок, зверху листя.	Napadało z drzewa liścia.

A v nedělu po obědě
Chodil pán Bůh po besedě.
Daj nám, dívko, daj tej vody,
Ať umyjem ruce, nohy.
A ta voda není čistá,
Napršalo do ní lista.

З порівняння виходить ясно належність польських варіантів від чеських, а українських від одних і других.

Характерні признаки поодиноких словянських верзій сеї пісні виступають особливо в її закінченні: у чеських варіантах грішниця осуджена іде до пекла; у польському варіанті з Познаньщини (Kolberg, Lud XII ч. 613) дівчина при сповіді розсипається в порошок; в двох інших польських вар. вона вправді розсипається в порошок, але її душа іде до неба; з українських варіантів тільки один (вище згаданий, лемківський) кінчиться прощенням, всі останні – осудженням грішниці, або недоговоренням про її дальшу долю (“Аж ся в порошок розсипала”); також більшість білоруських варіантів кінчиться пекольною карою для грішної дівчини; до того ж тут з’являються ще її помордовані діти, що тягнуть матір до пекла та злорадно тішаться її згубою. Ся знаменна риса зв’язує 5 білоруських варіантів (їх докладно обговорено у згаданій праці Ю. Яворського) із легендою про неплідну матір і ненароджені діти, званою не тільки в Галичині, але й на придніпрянській Україні, як показують її нові варіанти, у розвідці В. Петрова на сю тему (Матеріяли до етнол. й антропол. Н. Т. III. XXI–XXII). На сей зв’язок вказав уже у згаданій студії Ю. Яворський, з яким polemізує В. Гнатюк.

Та замітка річ, що згаданий мотив (поява дітей грішниці) приходить також у закінченні лужицько-сербського варіанту, який повстав здається під чеським впливом (Яворський op. cit. 28).

Велика згідність усіх словянських варіантів у спільному засновку пісні та однаковій віршовій формі (4 + 4) показує наглядно, що пісня про грішницю вийшла з одного джерела; її первісна словянська редакція повстала правдоподібно на Моравії під західньо-європейськими впливами, бо в Каталонії ся пісня була звісна вже в XVI в. (Bystroń: Pols. p. 156); її засновком послужив очевидно звісний уступ евангелії Івана про розмову Христа з Самаритянкою.

В своїй мандрівці на північ і схід ся пісня на області поодиноких словянських народів приймає всюди локальну закраску, віддаляючися що раз то більше від чесько-моравських взірців, у яких (коли вчислимо тут і залежний від них лужицько-

сербський варіант) знаходимо не тільки спільну основу, але й більшу частину окремих рисів, розкинутих у інших словянських верзіях.

Щойно обговорена пісня вяжеться деякими мотивами з окремою піснею про *грішну дівчину, занесену сатаною до пекла*; вона зложена віршом 4 + 3, що видержується правильно у варіантах а) українських, б) польських, в) чеських і г) словацьких; споріднення доходить подекуди до буквальної згідності строф:

а) Ішло дівча на воду

Під зелену заграду. Е. З. 39–40 ч. 495 а.

Гнатюк: Етн. Зб. IX 126 ч. 16.

Головацький: I 210–11 ч. 36–37; II 727 ч. 13; III/I 225–6 ч. 95.

б) A w niedzielę z poranna

Poszła na ziele panna. Kolberg, Lud ч. 220; VI ч. 447; XII ч. 611; XVII ч. 17.

в) Na mšu svatô zvonijó,

Dvě panny na ňu idó. Bartoš-Janáček ч. 2054, i 3 а, б, с.

г) Mlinarova Katuša

Do koscela ne išla. Mišik ч. 6. – Geryk II ч. 78. – Slov. sp. I ч. 394.

В деяких польських варіантах сеї пісні щебетання пташок (Kolberg, Lud VI ч. 447) або сатана в постаті молодця (ib. XVII ч. 17) виявляє страшну тайну дівчини, що вона згубила кількоро дітей. Сей мотив перейшов тут очевидно із пісні про грішницю перед Христом, яку за І. Бистроном вважаємо за первіснішу (Pols. р. 158).

Впрочім великі різниці в самому засновку й обробленню теми а навіть у віршовій будові показують, що се дві окремі пісні. І. Горак вказує ще на чеську версію в збірнику Ербена (1864 с. 505) й на німецький варіант з Kühländchen (“Ze studii o motivech lidových písní československých”. Národopis. Věstník Čsl. 1908 č. 2–3 s. 36–8), утворений під польським або чеським впливом; порівн. німецький варіант – L. Erk–F. Böhme, Deutscher Liederhort I 1893 ч. 217 b, що починається також 7-складовими віршами: Es gieng ein Annle zarte Spaziern im Rosengarten.

Обі останні пісні (грішниця перед Христом, грішна дівчина в пеклі) своїм характером близько підходять до балад, з якими й сплітаються деякими мотивами нпр. з баладою про покритку-дітозгубницю.

В групі *балад і романсів* подибуємо найбільше пісень, спільних лемкам із західньословянськими сусідами. Се можна сказати так про баладові теми, улюблені головнo в згаданій словянській групі і поза нею мало де звісні, як також про *особливу редакцію* деяких дуже поширених балад і романсів, при чім споріднення виявляється найчастіше також однаковою віршовою будовою словянських версій одної пісні.

Тут на першому місці треба згадати балади про розбійників, дуже поширені саме серед карпатських гірняків.

Жінка розбійника. На українському ґрунті ся пісня являється в двох редакціях, що відрізняються не тільки композицією, але й формою вірша. Всі західньо-українські варіанти зложені віршом 4 + 4 та походять із галицької й закарпатської Лемківщини, з виїмкою одного варіанту з Бойківщини, наведеного у студії Гнатюка “Словацький опришок Яношік” (Записки Н. Т. Ш. т. 31–32 с. 44, Г.).

Найповніший варіант з Сяніччини, заміщений у збірнику Головацького I. 177. ч. 22 складається з ось яких трьох частей:

1. Дівчина оре на полі; мати прикликує її до дому та віддає за муж; показується що муж-розбійник, ходить по ночах і вертає з закрівавленим мечем. 2. В приколисковій

пісні жінка оплакує свою долю, погрожуючи, що забила б сина, коли б мав піти слідами батька. 3. Підслухав се розбійник і стяв її голову; перед смертю вона взяла на руки розплакану дитину і викусила її личко “на памятку, коли стинав отець матку”. Вітер, дощ, співи пташків – мали заступити дитині пестування матери.

В деяких варіантах сеї групи знаходимо ось яке важне доповнення варіанту Головацького: розбійник дає жінці прати кошулю, в якій вона знайшла відтюту руку, а по персні пізнала, що се її брат упав жертвою розбою; сей епізод, розвинений у другому Гнатиюковому варіанті (Етн. Зб. ІХ, 142–3, ч. 40), подекуди відривається від цілоти й співається як окрема пісня, що втративши звязок із цілістю, тратить і сенс:

Ой дав я ей кошулю прац,
Не казав я ей розкренцац;
Ей она взяла, тай ю розкренціла,
Ей одлетіла права ручка біла.
На ті ручці злати перстінь,
На перстіню мармур камінь... Е. З. 39–40 ч. 446.

Всі інші західноукраїнські варіанти являються довшими або коротшими фрагментами сеї пісні, подекуди розвивають ширше поодинокі епізоди: Ф. Колесса: Етн. Зб. 39–40, ч. 268 β і 497 (початок балади) та 432 а β (основна частина й закінчення, механічно злучені з баладою про короля й ковалівну, *ibid.* 432 а, α). – Головацький І 174 ч. 25; ІІІ/1 67 ч. 7; варіанти Головацького поміщені Антоновичем-Драгомановом в “Историч. пѣсняхъ малорусс. народа” І 63–67. – Воллан: Зап. РГО ХІІІ/1 94 (початок); 246 ч. 37 (закінчення). – Врabelь: Угрорусс. сп. ч. 332. – Гнатиюк, Зап. Н. Т. ІІІ. 31–2 ст. 44, Г.

В другому Гнатиюковому варіанті (Е. З. ІХ, 142 ч. 40) являється вставка, занесена тут із пісні про покарання убийника милої чи жінки (Е. З. 39–40 ч. 577), що про неї буде бесіда пізніше:

Мілі, мілі, цо ші робел,
Же ші меч так закервавел?
Забіл я там ту герлічку,
Цо шідала на шліўнічку.
Во днє, ноці гуркотала,
Мне смутному спац не дала.

(Брехливі відповіді злочинця, прихопленого на гарячому, належить до *loci communes* у народніх піснях; пригадаймо відповіді пані, що забила мужа в баладі “*Stała nam się powina, pani pana zabiła*”). Ся вставка вплетена також у польський варіант Цейшнера (*Pieśni ludu Podhalan* 171–2) псує його цілість, як справедливо завважила Г. Віндакевичева (*Katalog p. pols.-mogaw.* 17). Та не вважаючи на се Цейшнерів варіант пісні про жінку розбійника, між усіма західньо-словянськими найкращий і найповніший, виявляє найближче споріднення із лемківськими варіантами. Нема вже тої повноти в другому польському варіанті Жеготи Павлі “*Pieśni ludu polskiego w Galicyi*” 1838. 87; оба польські вар. зложені також віршом 4 + 4; вони повторені у Кольберга *Lud* І 279–281 та у Антоновича-Драгоманова *Истор. п.* І 67–9. Чеські й словацькі варіанти, подібно як переважна частина лемківських, являються довшими або коротшими фрагментами тої самої пісні, та подекуди зовсім покриваються з лемківськими й польськими варіантами; всі виявляють також незвичайну згідність у правильній будові вірша 4 + 4, що вказує на одно спільне джерело.

Slov. Sp. I ч. 285; Mišík ч. 230; Geryk I ч. 75; Sušil ч. 136; Bartoš-Janáček ч. 70.

Деякі чесько-моравські варіанти вносять дуже важну зміну в закінчення пісні: жінка пізнавши, що муж-розбійник забив її брата, погрожує йому виявленням злочину або прямо дає знати до “рихтара” (Sušil ч. 139; Horák. Výbor I ч. 41).

Є навіть варіанти, у яких пісня кінчиться повішенням розбійника (Slov. Sp. I ч. 255). Однак се закінчення перенесене тут очевидно із пісні про покарання опришка, убийника милої, є пізнішим додатком, який перейшов до нашої пісні наслідком сплетення її на чесько-словацькому ґрунті з піснями про опришка Яношіка і його сумний кінець на шибениці.

Баляда про жінку розбійника безперечно багато старша від історичного Яношіка († 1713) і могла повстати навіть не в Словаччині, як на се вказують її східньо- й північноукраїнські, а також південнословянські паралелі.

Варіанти пісні про жінку розбійника із Подніпров'я виявляють другу, значно відмінну редакцію: тут на перший план виступає поворот розбійника у ночі з нагарбаним добром, по якому його жінка пізнає, що жертвою розбою впала її найближча рідня. Чубинський: Труды V 737 ч. 300 А, Б, В. – Антонович-Драгоманів: Ист. п. I 61 А, Б. Тут належить також варіант Жеготи Павлі (Pěsní ludu ruského II 17) переписаний із збірника Максимовича з 1827.

Всі ті варіанти об'єднує форма вірша 4 + 6 (подекуди трохи попсована). До сеї групи можна б причислити також варіант Довнара Запольського, записаний у Пінчуків (“Пѣсни Пинчуковъ”, Київ 1895, ч. 342; тут вказано на словянські паралелі – ст. 166. На жаль, Д[овнар] З[апольський] нерозрізняє докладно білоруської й української полоси). Українські варіанти сеї групи наближуються до сербського вар. в розмірі 5 + 5, який за Караджічем (Српске народ. пјесме I 491) подає Антонович-Драгоманів (op. cit. 60).

Проф. Горак висловлює погляд, що пісня про жінку розбійника замандрувала на словацьку й моравську територію двома дорогами: з полудня – за посередництвом Словінців і зі сходу – від Українців; однак се твір південнословянський Národop. Věstn. Čsl. 1908 ч. 2–3, 57–8). Ми довше спинилися на тій пісні з двох причин: 1. вона дуже добре ілюструє, як загально поширені між слов'янами пісні мандрівного характеру в карпатському циклі набирають окремих рисів, що вказують на одну редакцію пісні, з якої розходяться словянські версії цілої групи; 2 на сьому примірі бачимо, як поодинокі мотиви чи епізоди довшої пісні, вирвані з цілоти, виступають як складові частини інших пісень, псуючи подекуди їх композицію, а навіть як окремі пісні.

Пісня про *покарання убийника милої* (жінки) в найповнішому лемківському варіанті Врабеля (Русс. Соловей 135–7, повторює Гнатюк “Слов опр. Яношік”) має ось який зміст: 1. У Янчіка закрівавлені руки, бо він убив свою милу; 2. його їмають і ведуть вулицею місточка, за ним плачуть дівчата; 3. показують йому шибеницю: як би Янчік знав був, що на тій повисне, був би її прикрасив золотом, сріблом і т. п.

В двох майже ідентичних варіантах з галицької Лемківщини (Е. З. 39–40 ч. 577, 598 а, перший починається строфою

“Сидит Янчик при поточку,
миє собі з керви ручку”) —

пропущена середня частина. Усі лемківські варіанти зложені віршом 4 + 4 дуже близько сходяться з чесько-словацькими, що також виявляють таку ж правильну форму вірша. Slov. Sp. I, ч. 307. – Mišík ч. 350. – Horák, Výbor I ч. 45. Bartoš-Janáček ч. 59.

Одначе ні один із тих варіантів не має повноти Врableвого тексту. Ся пісня, як справедливо зазначає І. Горак (Výbor I 141), належить до розбійницьких та повстала на Словаччині, де й звязується зі смертю славленого в народній поезії опришка Яношіка; оттим то деякі її мотиви знаходимо вплетені в інші пісні, в яких говориться про убийство або покарання злочинця.

Показування шибениці виновникові стає *locus communis* кількох таких пісень різного змісту:

Янчік, Янчік, позри горе,
Што увидиш, вшитко твоє.
Не видив я, лем горичку,
На горичці шибеничку.
Кеби я знав, кеби я вів,
Же я буду на ні висів!
Давбим си ей вималювац,
Сріблом, злотом виглянцувац.
А на вершку злату баню,
Де положу свою главу.
(Про убийника милої, Е. 3. 39–40, ч. 577)

Janík, Janík, srdce moje,
Čo tu vidíš, všetko tvoje.
Vidím, vidím tú jedličku,
Tú nešťastnú šibeničku.
Keby ja bol o tom vedel,
Že ja na nej viset' budem,
Bol bych ju dal omurovať,
Zlatom, strěbrom ovakovať.
... A na vrcheň zlatú trávu,
Že Jánošík složil hlavu.
(Злапання Яношіка. Horák, Výbor ч. 45)

Jdi, Aničko, jdi do pole,
Co uvidíš, vsecko tvoje.
Stoji, stoji šubenička,
Na ni bila holubička.
(Покритка-дітозгубниця. Sušil ч. 158
вар. 4)

Šibeničko šibená,
Pro koho si stavena?
... Byl bych tebe ozlatil
Od vrchu až do dna,
Že nebyla hodna.
(Про зводителя, що убив дівчину,
заманену до мандрівки. Sušil ч. 171)

З порівняння виходить ясно, що сей мотив із чесько-словацьких пісень перейшов до лемківської пісні про убийника жінки.

Пісня про *напад розбійників на візника* поширена в Словаччині й на Моравії, де всі її варіанти, зложені розміром 4 + 3, дуже близько сходяться в тексті, виявляючи одну редакцію:

- а) Bartoš-Janáček ч. 67 е (се мабуть найповніший варіант). – Sušil ч. 106.
б) Mišík ч. 5 і 273. – Slov. Sp. I, ч. 298.

Окрему редакцію сеї пісні репрезентує лемківський варіант, зложений віршом 6 + 5:

Виїжджай, фурмане, бо юж на тя час,
Бо юж не перейдем без тот густий ляс. Е. 3. 39–40 ч. 192 а.

Хоча ся пісня могла скластися й між лемками, як відгомін їх рухливої вдачі й далеких подорожей, вона здається прийшла тут із Словаччини і можна догадуватися, що були й словацькі її варіанти в розмірі 6 + 5.

За збанок – пан. Варіант сеї пісні з галицької Лемківщини виявляє ось яку будову строфи: 2 (4 + 3), 5 + 5.

Ішло дівча на воду
Під зелену заграду,
Пришов 'д ньому пан,
Тай му розбив дзбан. Е. 3. 39–40 ч. 270.

Короткий зміст: пан розбив збанок дівчині, яка не дає себе заспокоїти ніякою нагородою (грішми, кіньми), поки пан не обіцяв оженитися з нею.

Формою, змістом, ба навіть мелодією лемківська пісня сходиться близько, подекуди покривається з польськими варіантами:

Szła dziewczyna na wodę,
Miała piękna urodę,
O dzban że mój, dzban,
Co mi potłukł pan.

Kolberg, Lud XVI ч. 457; XII ч. 340–3. – Waclaw z Oleska: Pieśni ludu galicyjskiego 1833, 448 ч. 337. – Bystron, Pols. p. ł. 96. – Roger ч. 113 і 114. Таку саму будову строфи, як лемківський варіант і всі польські, виявляє також моравський варіант у збірнику Бартоша-Яначека ч. 112:

Šla děvečka z Prerova
Na jarmark do Kyjova,
Potkal se s ní pan,
Roztrískal jí džbán.

Та на Моравії звісна ся пісня також у дещо відмінній формі:

Šlo děvčátko pro vodu,
Pro voděnku studenú;
Došel pán, rozbil žbán,
Trala, trali, rozbil žbán. Sušil ч. 161.

Ритмічна схема: 2 (4 + 3), 3 + 3, 4 refr. + 3.

В тій формі ся пісня співається й на Словаччині (Slov. Sp. I ч. 271, Mišik ч. 7) а також на закарпатській Лемківщині:

Ішло дзіўче на воду,
На ту воду студену;
Ішол пан, розбіл джбан,
Гей, гей, розбіл джбан. Гнатюк, Е. З. IX 138 ч. 33.

В Чехах ся пісня була добре звісна вже в XVI в., як на се звернув увагу проф. Ч. Зібрт (Horák, Výbor I 120). Усе те дає добру підставу до здогаду, що обі згадані форми сеї пісні витворилися на чесько-моравському ґрунті: одна через Польщу (Шлезьк) перейшла на галицьку Лемківщину, друга через Словаччину на лемківське Закарпаття. Що сама тема належить до мандрівних, інтернаціональних, показує мадярська пісня про вйтенка, що мусів оженишся з бідною дівчиною, щоби нагородити її шкоду за вбитого гусака. (Ungarische Balladen übertragen von Hedwig Lüdeke, ausgewählt und erläutert von R. Gragger, Berl.-Leipz. 1926, ч. 39.)

В наведених примірах ми звертали пильну увагу на віршову форму пісень, бо ритмічна схема не тільки що дає нам ключ до систематизації пісенного матеріялу але й вказує зовсім певно на споріднення й групування варіантів, помагає знайти старшу редакцію, пізнати попсовані варіанти а часами відмітити й літературні впливи.

Баляди карпатського циклю й деякі духовні пісні легендарного змісту виявляють у будові вірша найчастіше форми 4 + 4 і 4 + 3, 6 + 6 і 5 + 3; останній розмір, улюблений на Лемківщині, витворився мабуть через розширення семискладового вірша 4 + 3 одним складом. Замітна річ, що триколінний вірш 4 + 4 + 6, так дуже поширений в українській дрібній епіці, на Лемківщині і взагалі в карпатській групі вживається рідше. Переважає строфа зложена з двох рівномірних (ізометричних)

стихів: рідше стрічаються получення нерівномірних стихів, нпр. 6 + 6, 4 + 4 + 6. Скомплікована будова строфи вказує в деяких випадках на літературні впливи або прямо на книжне походження; однак такі форми вдомашнилися вже в новішій верстві народніх пісень, особливо ж у ліриці⁵.

В ліричній поезії найсильніше виступають індивідуальні племінні риси даного народу, тому ж ці пісні звичайно держаться ґрунту і носять льокальне забарвлення. Тим більше впадає в вічі, що також в обсягу ліричної поезії знаходимо дуже значне число пісень спільних Лемкам із західньословянськими сусідами. Тут належать любовні пісні, парубоцькі й дівоцькі, пісні про втрачений вінок, вояцькі, жартливі й насмішливі. Наведемо кілька примірів, щоби показати, як близько до себе стоять чотири словянські верзії а) українська, б) польська, в) словацька, г) моравська:

1. а) Як я ішов од свої Марині, був місячок високо,

Она за мнов дверка отворяла, ци я вишов далеко. Е. 3. 39–40, ч. 373. Чубинський, Труды V 195 ч. 394.

б) Kiedym ja szedł od mojej dziewczyny, miesiąc świecił wysoko, [mój Boże] refr.

Wołała mię moja kochaneczka, gdym już uszedł daleko [mój Boże] refr.

Roger ч. 161. – Kolberg, Lud II 135 ч. 162; VI 144 ч. 287; XII 270 ч. 435.

в) Keď som išol od mamilej, bol mesiačik vysoko,

Ona za mnou pozerala, či som ja už ďaleko. Slov. Sp. II ч. 49.

г) Dyž sem išel od svéj milej był měsíček vysoko,

Podívaj sa, moja miła, jak su já už ďaleko. Bart.-Janáč. ч. 146.

У чеській і словацькій верзії (вони здається старші) ритмічна схема 2 (4 + 4 + 4 + 3), у лемківській і польській 2 (4 + 6 + 4 + 3).

2. а) Як я ішов поза гумен, скоро білий день,

Стрітив я там шварне дівча, оно поле лен. Е. 3. 39–40 ч. 358 в.

б) Wyjechałem na półeczko, jeszcze nie był dzień,

Napotkałem grzeczną pannę, ona pyle (= piele) len.

Kolberg, Lud III 288 ч. 54; IV 9 ч. 113, 10 ч. 116; XII ч. 25–27.

в) Keď som išol od mej milej, ešči nebul dzeň,

Vidzel já tam švarne dzefče, plélo ono len. Mišik ч. 202.

г) Dy sem ja jel do polečka, ešče něbyl deň,

Nadešel sem švarné děvče, оно pleje len. Sušil ч. 212.

Ритмічна схема у всіх верзіях 2 (4 + 4 + 5).

3. а) Гварив Янчик, же ня озме,

Як на горі житко поже;

А він пожав і покосив,

До мене ся не зголосив. Е. 3. 39–40 ч. 421 (2. стр.)

б) Powiedziałeś (mi), iż mię weźmiesz,

Jak pszeniczkę z pola zeźniesz;

A tyś ją zeźnał i wymłócił,

Ubogą sierotę mnie opuścił. Roger ч. 181.

⁵ Усі ті питання обговорено докладно в моїй праці “Ритмика українських народніх пісень” (Записки Н. Т. Ш. 1907–8).

- в) Povedal si, že ma vezmeš,
 Ked' na hore žitko sožneš;
 Už si sožal i poviazal,
 Predsa si ma ešte nevzal. Slov. Sp. I 265. – Horák-Tomek ч. 133. – Geryk, II ч. 90.
- г) Sliboval's že si mne vezmeš,
 Až to zralé žito sežneš; Sušil ч. 265.
- Форма вірша в а) в) г) – правильна 4 + 4, в б) очевидно попсована. Пісня здається вийшла з Словаччини, де знайшлося найбільше варіантів.
4. а) Ой Ганцю, Ганічко, де сі біла,
 Же-с собі ціжемки заросила?
 Біла я в гаїчку, жала я травічку,
 Роса біла (2) Е. З. 39–40 ч. 399.
- б) Moja sóruš, gdzieś to była,
 Coś trzewicki urosiła?
 U Inu-m była, matusiu,
 U Inu-m była. Kolberg, Lud VI ч. 319; XII 200.
- в) Anička, dušička, kde si bola,
 Ked' si si čižmičky zarosila?
 Bola som v hájičku, žala som trávičku,
 Duša moja (2). Slov. Sp. I ч. 65.
- г) Anička milučká, kdesi bola,
 Ked' si ty čižmičky zarosila?
 Bola sem v hájčku, žala jsem trávičku,
 Duša moja. Sušil ч. 711.

Ритмічна схема в а) в) – 2 (6 + 4), 6 + 6, 4bis; в г) так само, тільки остання група не повторюється; відхиляється тільки б), все ж таки зберігає основні риси чесько-словацького взірця.

Таких примірів могли б ми навести десятками.

Та крім пісень карпатського циклу, які співають три ба навіть чотири сусідні словянські племена, маємо ще цілий ряд пісень, спільних тільки лемкам і словакам, або лемкам і полякам (останніх без порівняння менче як перших): у їх розглядання не місце тут запускатися.

Така жива обміна пісенного репертуару межи сусідніми словянськими народами очевидно мусіла зазначатися й у *мові пісень*, не тільки в лексиці але подекуди навіть у морфології.

Звичайно мова народніх пісень відповідно до змісту підноситься понад рівень буденної розговорної бесіди⁶, що виявляється вживанням архаїзмів, демінутивів, особливих поетичних висловів і зворотів, а подекуди навіть намаганням – наслідувати літературну мову. Та в лемківських піснях домінує взагалі *діялект*. Тільки в піснях, що й поза Лемківщиною поширені в інших сторонах української території, можна подекуди завважити *наближення до української* *хоіві*. Натомість у лемківських піснях карпатського циклу, а також у піснях найновішої верстви (вояцьких касарняного типу, фривольних) помічається якесь дивне *залюбовання до чужих слів* особливо словацьких, чеських, подекуди польських, навіть мадярських і німецьких (шугай, фраїр): се характерна риса, якою мова тих пісень відрізняється

⁶ Філарет Колесса: Про генезу українських народніх дум. Записки Н. Т. Шевченка СХХХ–СХХХІІ; окрема відбитка, Львів, 1921 с. 53, 93–4.

від звичайної розговірної. Але й у піснях польських гуралів і шлезаків подибується чимало словакизмів і чехізмів, навіть германізмів, – знак сильного культурного впливу з сеї сторони.

Природна річ, що сусідні словянські племена обмінюючися піснями переймали й передавали собі також звязані з текстом мелодії, так що дійсно можемо говорити про *карпатський цикл спільних цілій словянській групі мелодій*; сей багато ширший, бо розтягається також на сусідніх мадярів а подекуди й румунів⁷. Розглядаючи пісні карпатського циклу під оглядом ритміки й мелодики переконаємося, що кождий із народів згаданої групи полишив тут виразні сліди свого впливу, а навіть мадяри взяли значний уділ у тій словянській спілці.

В піснях усіх народів карпатської групи значний відсоток творять пісні особливої ритмічної форми АВ, АС, АС, АВ. Є то строфа, зложена з чотирьох двоколінних рядків. Два крайні рядки під ритмічним оглядом ідентичні, так само й два середні, одначе сі є завсіди коротші від крайніх, що можна означити ось якими пропорціями 3 : 2, 2 : 3. Коли приймемо, що $\dot{\rho} = \cup$, а $\rho = -$, одержимо ось яку ритмічну схему:

$$(\frac{2}{4}) \cup \cup \cup \cup | - - | - || \cup \cup \cup \cup | - \cup \cup || \cup \cup \cup \cup | - \cup \cup || \cup \cup \cup \cup | - - - ||$$

Стала нам ся но-ви-на, стала нам ся но-ви-на Па-ні па-на за-би-ла, Па-ні па-на за-би-ла.
Е. 3. 39–40 ч. 487.

В тексті кождий вірш двостихової строфи повторюється, одначе при повторенні підходить під іншу ритмічну схему; при тім крайнім віршам відповідає довша, тритактова фраза мелодії, а середнім коротша, двотактова. Отже в середніх рядках виступає т. зв. *ритмічне звуження*. Найширше пристосовання має ся форма в словацьких піснях і мабуть із Словаччини вона поширилася на пісні сусідніх, навіть на пісні мадярів, так що Бела Барток у вступній студії до свого знаменитого збірника “Das ungarische Volkslied” (Ungarische Bibliothek für das Ungarische Institut an der Universität Berlin, herausgg. von R. Gragger 1925) приймає для неї назву *slovakische Verengung*.

Всі словянські народи згаданої карпатської групи любуються в коротких піснях переважно любовного або жартливого змісту з характеристичною формою строфи 2 (6 + 6). Вже й одна строфа може устоятися, як окрема співанка; та звичайно співається разом дві-три або й більше строф, звязаних одною темою або мотивом. Одначе народній співець лучить свобідно строфи чи то на основі асоціації думок, чи спільного заспіву, або одного звороту, навіть одного слова, що повторюється:

Іде доч, іде доч, ай іде доч дрібненький,
Плачут мої очка ай за тобов, миленький.
Іде доч, іде доч, ай на каменю ся сіє,
До мене миленький ей з далека ся сміє.
Іде доч, іде доч, ай по листочку шустит,
Повідаг миленька, ай же ся ня не пустит. Е. 3. 39–40 ч. 75 β.

Порівн. аналогічні пісні польських і словацьких гірняків:

Idzie woda, idzie, z daleka się sieje,
Idzie mój Janiczek, z daleka się śmieje.
Idzie woda, idzie, drobny piasek niesie,
Czekaj mię frajerko w smerkowym lesie.

Zeiszner 100.

⁷ Філарет Колесса: Порядковання й характеристичні признаки лемківських пісенних мелодій. Етнографічний Збірник, вид. Н. Т. Шевч., т. 39–40, ст. L–LIII.

Pada dišč, pada dišč, z povaly še leje,
Jak ho nemam lubic, ked še na mne smeje?
Pada dišč, pada dišč, budze jutro slizko,
Nedbam nič, nedbam nič, mam frajira blizko.

Slov. Sp. I, 524.

Одну строфу стрічаємо раз у такому, другий раз в іншому сполученні (Е. З. 39–40 ч. 217 і 367 в; 554 а і 205). Буває й таке, що в одну пісню злучено строфи або групи строф які змістом слабо повязані, або й зовсім не вяжуться з собою, і в яких можна пізнати частини ріжних пісень (ibid. ч. 162 а).

Короткі лемківські пісні епіграфічного характеру мають собі близькі аналогії в польських краковяках, східньо-галицьких коломийках, подніпрянських шумках, московських частушках – які споріднює заїмно також *свобідне сполучування строф*. У лемків, як і в польських гірняків та у словаків, *короткі пісоньки краковякового типу 2 (6 + 6)* займають добру третину усього пісенного репертуару.

Та коли польські краковяки визначаються ще й знаменним танковим ритмом у такті $2/4$, лемківські й словацькі короткі пісні виявляють дуже ріжнородний ритмічний склад; отже на польському ґрунті краковяки, як пісні нат' $\acute{\epsilon}\xi\sigma\eta\iota\nu$ танкові, мають під собою глибшу основу. Се дає підставу до здогаду, що лемки, словаки й моравани перейняли від польського люду краковякову форму своїх коротких співанок. Натомість за посередництвом лемків з'являється у словаків, подекуди й у поляків пісенна *форма коломийки*, що визначається типовим віршом 2 (4 + 4 + 6) і характерним танковим ритмом. Також прояви *хроматизації* давніх діятонічних ладів, надмірна секунда, надмірна й зменчена кварта, з'явилися у західніх словян мабуть під українським впливом, що переходив на захід за посередництвом лемків. У карпатських мелодіях спеціального типу з переносенням головної початкової фрази мелодії на квінту в гору виявляється *сильний мадярський вплив*.

З того бачимо, що карпатський цикл народніх пісень не тільки в текстах, але й у ритміці та мелодиці виявляє замальгамовання дуже ріжнородних культурних впливів, та що явища культурної обміни в обсягу народньої поезії, пісенних текстів, покриваються з аналогічними явищами з обсягу людової музики, які зачеркують уже ширші круги. Одні й другі покриваються з деякими спільностями в царині матеріальної культури.

Порівняння й зіставлення лемківських пісень із піснями західньословянських сусідів показує, що на західній границі української етнографічної території відбувалася здавна дуже *оживлена ендозмоза східніх і західніх культурних впливів*; се виявилось дуже ярко в складі й характері пісенного репертуару лемків, що особливо від словаків і за їх передачею від моравських чехів перейняли багато пісень не тільки оповідаючого легендарного й балядового змісту, але також ліричних. Словацький вплив був значно сильніший від польського, який також зазначився у лемківському репертуарі. Одначе найбільша частина чужих, напливових пісень не переступає пограничного пояса Лемківщини і не сягає в глибину української етнографічної території, навіть до східньої Галичини.

Та не вважаючи на те *Лемківщина відограла дуже важну ролю посередниці в передаванні західноєвропейських культурних впливів на українські землі й у переносенні відвортної хвилі з української території до західніх словян*.

В усякому разі струя, що плила із заходу на схід була без порівняння сильніша: вона зазначалася не тільки в українській, але й у польській словесності, на що звернено увагу в працях І. Бистроня, Г. Віндакевичевої й інших.

Одним з найсильніших словянських *осередків*, з якого розходилися нові пісні і пісенні теми, була Моравія, що до новіших часів славилася багатством балядових пісень. Звідтам, здається, виходило найбільше пісень мандрівного характеру в словянській перерібці і оригінальних складань, що відтак через Шлезьк і Словаччину напливали до Польщі й на Лемківщину та інші українські землі. На се вказує не тільки велике багатство моравського балядового репертуару, але й залежність, у якій остає лемківський і польський пісенний репертуар від чеськословацького.

З другої сторони мусіли бути сильні *центри пісенної творчості в Польщі й на українських землях*, і вони також полишили свої виразні сліди в карпатському циклю пісень.

Звичайно явища з обсягу усної словесности, народньої музики, орнаменту і матеріальної культури сходяться з язовими, діалектичними границями, творячи етнографічні райони. Та в карпатській групі словянських народів деякі з тих явищ підносяться понад язові й етнографічні межі та об'єднують племена, що говорять близькими, але все ж таки різними мовами, а в царині музики, подекуди й матеріальної пастушої культури, втягають у свій круг навіть народи інших рас, мадярів і румунів. Коли йде бесіда про культурне посвоячення народів, про культурні впливи й дороги, якими вони розходилися, досліди з обсягу усної словесности, народньої музики, орнаменту, матеріальної культури доповнюють себе взаємно і тому треба їх обіймати по можності в цілому комплексі.

Очевидно, не все, що має спільного згадана словянська група, можна пояснювати дорогою переймання і взаємного впливу. Деякі признаки, що споріднюють лемківські пісні з піснями західніх словян, можна зводити до давньої *словянської спільности*, що так ярко виявляються не тільки в народній поезії й музиці, але й у мові, звичаях, повірях, традиціях.

Тут належать передусім спільні для народніх пісень усіх словян *ритмічні основи з принципом складочислення (Silbenzählung)*, що дуже влекшувало переймання й мандрівку пісень по словянських краях.